

Deixy ako súčasť porozumenia čítaného textu

Anaphoras as a component of reading comprehension

Mgr. Svetlana Kapalková, PhD., Katedra logopédie, Ústav psychologických a logopedických štúdií, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského. Moskovská 3, 813 34 Bratislava.

kapalkova@fedu.uniba.sk,

Mgr. Lýdia Vencelová, PhD., Bakomi, o.z., Pod Červenou studňou 22, 969 01 Banská Štiavnica

Ing., PhDr. Jana Brnová, PhD., Inštitút detskej reči, s r.o., Železničiarska 13, 811 04 Bratislava

Súhrn

Porozumenie čítaného textu predstavuje komplexný proces, na ktorom sa podieľa veľa rôznych faktorov. Jedným z nich je aj schopnosť porozumieť zámenám odkazujúcim v texte na informácie, ktoré boli spomenuté skôr. Štúdia prináša na Slovensku prvýkrát analýzu vzťahu porozumenia čítaného textu a schopnosti porozumenia deixám u detí na konci druhého ročníka základnej školy. Vzorku tvorí 200 detí vo veku osem rokov (N = 200, vekový priemer 100,13 mesiacov). Výsledky štúdie potvrdzujú pozitívny korelačný vzťah medzi oboma schopnosťami, pričom ďalšie analýzy naznačujú vysoký podiel schopnosti porozumenia deix na celkovom porozumení textu v mladšom školskom veku.

Summary

Reading comprehension is a complex process contributed by diverse factors. One of them is the ability to understand meaning of pronouns which refer to the information mentioned earlier in a text. The study for the first time in Slovakia analyses a relationship between reading comprehension and ability to comprehend anaphors in children at the end of the second school year. 200 8-years old children (N = 200, average age 100,13 months) participated in the study. Results of the study confirm a positive correlation between the two skills. Further analyses indicate a significant contribution of comprehension of anaphors to the overall reading comprehension in the primary school age.

Kľúčové slová

Porozumenie čítaného textu, deixy, vývin jazykových schopností

Key words

reading comprehension, anaphors, language development

Úvod

Porozumenie čítaného textu je veľmi komplexná schopnosť, ktorá v sebe zahŕňa rôzne čiastkové schopnosti a procesy. Aby sa dieťa stalo úspešným a nezávislým čitateľom, musí byť schopné dekódovať jednotlivé slová a musí byť schopné rozumieť čítanému textu (Cain, 2009). Funkčné dekódovanie slov je pre porozumenie čítaného textu nevyhnutné, ale samo osebe nestačí (Cain – Oakhill, 2004). Okrem znalosti písmen a fonémového uvedomovania musia deti disponovať škálou ďalších jazykových a kognitívnych schopností a tieto nadobúdajú na dôležitosť, keď sa dieťa posúva k čítaniu s porozumením (Nicoupoulou a kol., 2006).

Ak uvažujeme o čítaní s porozumením, dieťa potrebuje mať v prvom rade prístup k významu jednotlivých prečítaných slov a ich kombinácií v slovných spojeniach a vetách. Vďaka integrovaniu obsahu po sebe idúcich viet a častí viet dosahuje lokálnu koherenciu. Lokálna koherencia je v texte vyjadrovaná napríklad spojками, anaforami a deixami.

Vzťah medzi schopnosťou rozumieť tomu, čo čítam, a schopnosťou rozumieť tomu, na čo v texte sa deixa odvoláva, je jednoznačný. Schopnosť rozumieť deixám je zásadná pri porozumení čítaného textu. Bez nej by si čitateľ nedokázal priebežne vytvárať model situácie, o ktorej číta. Okrem schopnosti rozumieť deixám (vedieť, na čo sa v texte odvolávajú) ku úspešnému porozumeniu čítaného prispievajú znalosť slovnej zásoby, dostupnosť mentálneho lexikóna, schopnosť odvodzovať informácie, schopnosť priebežne monitorovať porozumenie čítaného a tiež schopnosť prepájať jednotlivé časti textu (Perfetti, Landi, Oakhill, 2005).

Ak dieťa nedokáže správne vyhodnotiť význam deixy v texte, môže to narušiť jeho mentálnu reprezentáciu celého textu, ktorý číta (Joseph, Bremner, Liversedge, Nation, 2015).

Integrovanie významu po sebe idúcich častí viet a celých viet je dôležité, ale nie je vždy dostačujúce pre porozumenie všetkých informácií a konceptov obsiahnutých v texte. Ešte vyššiu úroveň predstavuje tzv. situačný model. Znamená to, že dieťa musí ísť za informácie, ktoré sú explicitne opísané v texte, a musí si odvodiť význam čítaného tak, že sa odvolá na svoje všeobecné vedomosti a znalosti. Keď dá do vzťahu, ako jednotlivé myšlienky textu spolu súvisia ako celok, dosiahne globálnu koherenciu. Výsledkom je reprezentácia situácie,

ktorá je opísaná v texte, už spomenutý tzv. situačný model (Kintsch, 1998 in Cain, 2009). Tieto situačné reprezentácie sú oveľa trvalejšie a čitateľ si ich v pamäti dokáže vybaviť aj niekoľko dní potom, ako o nich čítal.

V súlade s vyššie spomenutým tak porozumenie čítaného textu predstavuje dynamický a interaktívny proces, ktorý zahŕňa viacero zdrojov informácií a znalostí. Sú to: informácie, ktoré poskytuje text samotný, znalosti čitateľa o lingvistických princípoch, o pragmatike a sémantike, schopnosť podržať prečítané informácie v krátkodobej pamäti a pracovať s nimi a schopnosť rozpoznať situačný model. Ten poskytuje kontext na interpretovanie aktuálne čítaných slov, viet a odsekov. Je dôležité odlíšiť, aký podiel na nedostatočnom porozumení textu má problematické dekodovanie slov, a aký je podiel ostatných nižšie opísaných schopností. Pomalé a nepresné dekodovanie zaberá kognitívnu kapacitu potrebnú na integráciu čiastkových prečítaných informácií. Dieťa nedokáže venovať dostatok pozornosti sledovaniu a vyhodnocovaniu významu toho, čo číta. Presné dekodovanie, ktoré nie je dostatočne rýchle a dobre zautomatizované, nezaručuje funkčné porozumenie čítaného textu. Slovná zásoba a sémantické znalosti vysoko korelujú s porozumením čítaného. Ľudia s bohatou slovnou zásobou a dobre prepojenými sémantickými sieťami majú lepšie porozumenie. Predchádzajúca znalosť témy uľahčuje a zlepšuje porozumenie čítaného textu. Ak sú významy slov nedostatočne reprezentované v sémantickej pamäti, čitateľ má prístup k menšiemu množstvu informácií, aktivuje sa menej vzťahov medzi pojmami. Je otázka, či dobrá sémantika je vedľajším produktom dobrého čítania a porozumenia textu, alebo či sémantická znalosť je jedným z faktorov, ktorý prispieva ku kvalite porozumenia textu. Aj na základe syntaktických schopností dieťa dokáže predvídať, aké slová budú ďalej v texte nasledovať.

V nami predkladanej štúdiu by sme sa chceli bližšie sústrediť len na jeden komponent z množstva vymenovaných premených, ktoré prispievajú k lepšiemu porozumeniu čítaného textu. Deti s horším porozumením čítaného textu v rôznom veku majú ťažkosti so spracovávaním anafor a deíx. Ak dieťa nie je schopné v texte nájsť plnovýznamovú referenciu k anafore alebo deixe, nedokáže si vytvoriť koherentnú a integrovanú reprezentáciu textu (Cain, 2003). Joseph a kol. (2015) navyše predpokladajú, že kvalita pracovnej pamäte a schopnosť porozumieť čítanému textu ďalej ovplyvňujú, ako dieťa dokáže spracovávať náročnejšie neplnovýznamové odkazy (deixy) v texte. Ide teda o úzko vzájomne prepojené schopnosti, ktoré sa v priebehu vývinu a osvojovania prelínajú.

Schopnosť rozumieť anaforám a deixám, ktoré sa v písaných textoch vyskytujú veľmi často, sa vyvíja postupne. V nami realizovanom výskume (Vencelová – Kapalková, 2014) len 20 % z 210 detí bolo v polroku druhého ročníka schopných vyriešiť v plnej miere úlohy, ktoré boli založené na pochopení deix v texte. Deti riešili úlohy typu: *Chlapci nazreli na tmavú povalu. Zbadali tam netopiere. Napíšte, čo znamená slovo „tam“*. Až 26 % detí z tejto skupiny nedalo ani jednu správnu odpoveď v skúške mapujúcej porozumenie deixy. Pracovná pamäť je zdroj, ktorý umožňuje simultánne vykonávať viacero procesov súvisiacich s vytváraním reprezentácie textu počas čítania. Ako sme už spomínali, pomalé a nepresné dekódovanie slov zaberá príliš veľa „procesuálnej“ kapacity a necháva málo priestoru na proces integrácie a inferencie.

Deti so slabým porozumením zriedkavejšie spájajú význam z viacerých viet. Tiež málo kombinujú informáciu z textu so svojimi všeobecnými znalosťami, aby tak odvodili informáciu, ktorá sa v texte explicitne nespomína. Deti so slabým porozumením nemonitorujú priebežne svoje porozumenie počas čítania – často si napríklad nevšimnú, že informácia v dvoch po sebe idúcich riadkoch je protichodná. Oproti tomu dobrí čitatelia sú oveľa schopnejší identifikovať rozpory v porozumení, vrátiť sa k časti textu, ktorej nesprávne porozumeli, a korigovať svoje porozumenie.

Preto považujeme oblasť porozumenia deix v čítanom texte za nesmierne zaujímavú a hodnú preskúmania v kontexte osvojovania čítania s porozumením.

Čo je deixa

Deixa, z gréc. deixis, znamená ukazovanie, odkazovanie (Ivanová, Šalingová, Maníková, 1979). Ide o použitie deiktických prostriedkov, teda výrazov, ktoré referujú, či odkazujú na informácie uvedené v predošlom texte. V zahraničnej literatúre sa obyčajne tento jazykový jav označuje ako anafora. Odkazovať môžu ale aj na mimojazykovú realitu sveta a ukotvujú výpoveď v situačnom kontexte. Sú to prevažne zámená, príslovky a predložky. V druhom prípade ich význam je možné správne interpretovať iba pri zohľadnení konkrétnej komunikačnej udalosti. V prípade ústnej komunikácie potrebujeme poznať zámer hovoriaceho a pri písanom texte potrebujeme poznať kontext. Na ilustráciu nám môže poslúžiť krátky text vo forme odkazu napísaného na lístočku: „Prídem späť o chvíľu!“. Hneď sa nám naskytnú tri otázky, ktoré pomôžu odhaliť význam zakomponovaných deix: „KTO? KAM? KEDY?“. Avšak musíme poznať kontext v akom je tento odkaz použitý, aby sme dokázali odpovedať na tieto tri otázky a správne odkazu porozumeli. Ináč si odkaz

vysvetlíme, keď ho nájdeme v čase ordinačných hodín nalepený na dverách ambulancie lekára (čiže predpokladáme, že v odkaze sa píše: „*Lekár sa vráti do ambulancie v pomerne krátkom čase, 15 až 20 minút.*“), a ináč si rovnakoznejúci odkaz vysvetlíme, keď bude nalepený na dverách predajne v čase obeda (čiže: „*Predavačka sa vráti do predajne po obedňajšej prestávke, 40 – 50 minút.*“).

Typy deíx

Podľa toho, na čo sa deixy vzťahujú, ich rozdeľujeme na viacero typov: priestorová deixa (sem, tam, tu, späť, odtiaľ, ...), časová deixa (potom, vtedy, o chvíľu, ...), personálna deixa (ja, ty, on, ona, ono, my, ...), sociálna deixa - oslovenia (Vy, Vaša excelencia, ...). Deixy môžu odvolávať aj na rozsiahlejšiu časť predchádzajúceho textu, nielen na jedno slovo, či slovné spojenie. Z uvedeného je zrejmé, že výskyt deíx v v bežnom ústnom a písomnom styku je vysoký a ich podielv texte je veľký. Hoci sa podľa spomínaných typov deíx môže čitateľovi zdať, že ich porozumenie je jednoduché a skoro osvojené, v praxi sa ukazuje, že to nie je celkom tak. Preto sme sa v rámci výskumu APVV-0044-11 rozhodli pozrieť na to, ako sa u detí školského veku táto schopnosť vyvíja a aký má podiel porozumenie deíx na porozumení textu.

Výskumná otázka

V rámci našej štúdie sme si položili nasledujúcu výskumnú otázku: Súvisí schopnosť porozumenia deíx s porozumením čítaného textu u detí v druhom ročníku základných škôl?

Materiál a priebeh experimentu, výskumná vzorka

Aby sme mohli preskúmať porozumenie deiktickým prostriedkom v čítanom texte u detí v mladšom školskom veku, bolo potrebné vytvoriť nástroj, ktorý by túto schopnosť dokázal odmerať, zhodnotiť. Tak vznikla experimentálna verzia Skúšky **Porozumenie čítaného – deixy**. Skúška pozostáva z inštrukcie, zácvičnej úlohy a zo 16 hodnotiacich položiek. Skúška je určená čitateľom, ktorí sú schopní pracovať samostatne. Pre vylúčenie možnosti nepochopenia inštrukcie je potrebné, aby administrátor s respondentom prečítali inštrukciu spoločne, a aby administrátor odsledoval riešenie zácvičnej úlohy. Pri zdarnom riešení zácvičnej úlohy pokračuje dieťa v teste samostatne, ak však dieťa nedokáže vyriešiť zácvičnú

úlohu, administrátor dieťaťu namodeluje správnu odpoveď a vysvetlí spôsob riešenia. Jednotlivé položky pozostávajú z dvoch viet, pričom v druhej vete sú zakomponované deiktické prostriedky odkazujúce na obsahy uvedené v prvej vete. Pod vetami sú vypísané jednotlivé deixy (z druhej vety), ku ktorým má dieťa napísať, čo tieto znamenajú, resp. na ktoré obsahy sa viažu (z prvej vety). Ilustratívnu ukážku jednej hodnotenej položky uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1

Ukážka položky zo Skúšky porozumenie čítaného – deixy

<p>Mama umýva vodou vlasy Zuzke.</p> <p>Ona jej ju dáva na vlasy.</p> <p>ona = _____</p> <p>jej = _____</p> <p>ju = _____</p>
--

Odpovede sa skórujú binomickým systémom, pričom správna odpoveď sa hodnotí 1b a chybná odpoveď 0b.

Druhým dôležitým nástrojom bola vytvorená skúška na hodnotenie porozumenia čítaného textu s názvom **Jurko**. Táto skúška meria porozumenie čítaného literárneho textu, je určená pre čitateľov, ktorí pracujú samostatne vrátane inštrukcie. Test vo svojej experimentálnej podobe pozostáva z príbehu v knihe JURKO, ktorú si respondenti sami v tichosti prečítali a z odpovedného hárka, do ktorého vpisovali odpovede na otázky zisťujúce porozumenie explicitným ale aj implicitným informáciám a vyžadujúce odôvodňovanie a prepojenie informácií a utvorenie inferencií. Celkovo mali deti odpovedať na 13 otázok. Skórovanie otázok zameraných na informácie už spomenuté v texte (explicitné informácie) sa hodnotilo jedným alebo nulou bodmi. Hodnotenie otázok vyžadujúcich prepojenie informácií a vytváranie tzv. inferencií sa hodnotilo štyrmi, dvomi alebo nulou bodmi. Hodnotenie záviselo od komplexnosti odpovede dieťaťa.

Obe skúšky sa realizovali skupinovo. Deti mali na riešenie každej skúšky jednu vyučovaciu hodinu (45 minút). Ak deti vyriešili úlohu skôr, mali možnosť odovzdať hárak s odpoveďami

ešte pred skončením vyučovacej hodiny. V každej triede administroval skúšku jeden administrátor.

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorili deti zo šiestich bežných základných škôl, ktoré sa zapojili do výskumného projektu APVV-410-11(konkrétne dve štátne školy a dve cirkevné školy v Bratislave, jedna štátna škola v Trenčianskom kraji a jedna štátna škola v Žilinskom kraji). Celú vzorku tvorilo 200 detí, z toho 98 chlapcov a 102 dievčat. Hodnotenie detí prebiehalo na konci druhého ročníka v priebehu mesiaca jún.

Deskriptívnu štatistiku veku ako i výkonov detí v oboch realizovaných skúškach uvádzame v tabuľke číslo 2.

Tabuľka 2

Deskriptívna štatistika

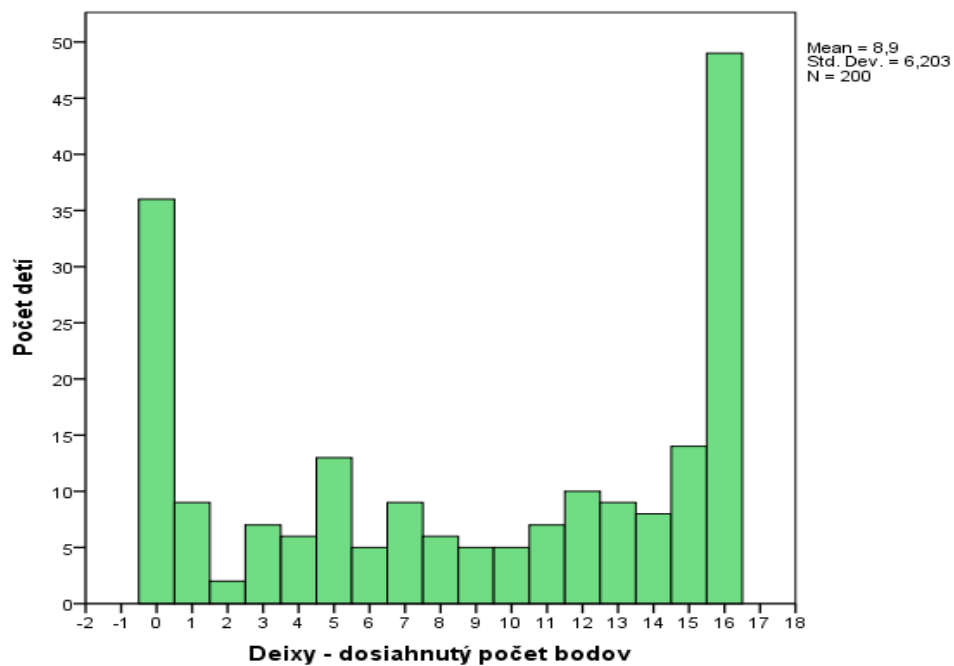
	Minimum	Maximum	Priemer	Medián	Štandardná odchýlka
Vek*	85	113	100,19	100	4,48
Deixy	0	16	8,97	10	6,20
Jurko	2	28	20,74	21	4,19

*vek detí uvedený v mesiacoch

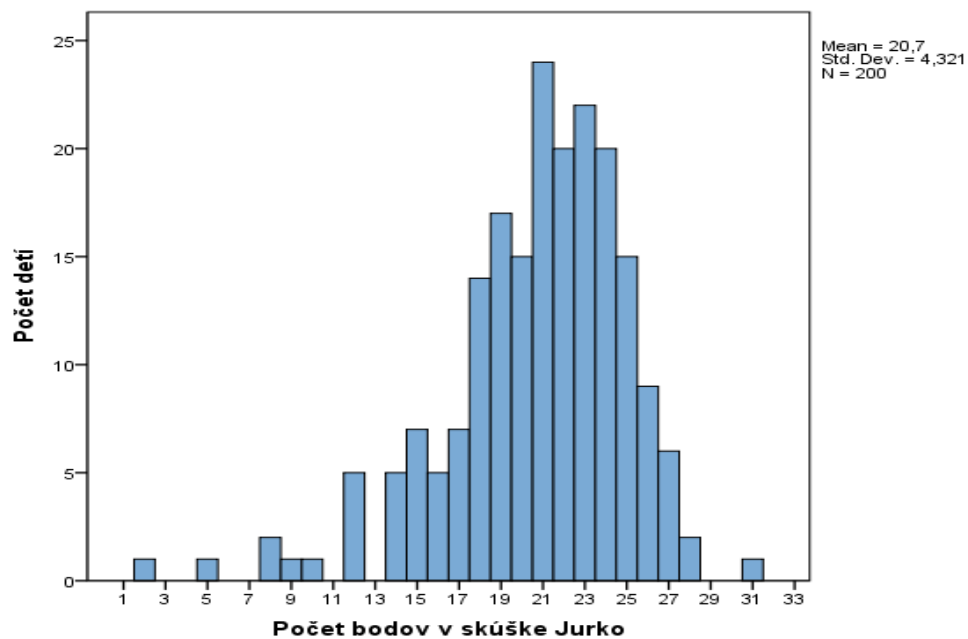
Po vyhodnotení výsledkov sa ukázalo, že schopnosť porozumenia deíx nie je jednoduchá a veľa detí ani na konci druhého ročníka ešte nerozumie mnohým deiktickým prostriedkom v texte.

Nasledujúci graf ilustruje koľko detí z celej vzorky dokáže správne vyplniť jednotlivé testové položky. Na histograme si môžeme všimnúť ako schopnosť porozumieť deixám ani na konci 2. ročníka nie je plne osvojená a výkony v tejto skúške nedosahujú tzv. stropový efekt.

Graf 1

Graf 2

Výsledky

Ako naznačuje graf 1, rozloženie výkonov detí do tvaru U odkazuje na neparametrické štatistické metódy. Rozloženie výkonov detí sme overili aj Kolmogorov Smirnov testom, ktorý potvrdil non-normálne rozloženie, kde $p = 0.000$. Rozloženie výkonov v skúške porozumenia čítaného bolo rovnako non-normálne, kde $p = 0.005$. Ďalej sme teda pri porovnávaní výkonov detí a hľadani súvislostí používali neparametrické štatistické metódy. Štatistické spracovanie dát sme realizovali pomocou programu SPSS.

Vzhľadom na non-normálne rozloženie výkonov sme na porovnanie skúmaných schopností zvolili neparametrickú metódu – Spearmanovu koreláciu. Táto metóda nám odpovie na otázku, či existuje vzťah medzi porozumením textu a porozumením deíx. Do samotnej korelácie vstupovali dáta z oboch skúšok (Deixy, JURKO).

Tabuľka 3

Štatistický výstup zo Spearmanovej korelácie

			Deixy	JURKO
Spearman's rho	Deixy	Correlation Coefficient	1,000	,452**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	200	200
	JURKO	Correlation Coefficient	,452**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	200	200

** . Korelácia je signifikantná na úrovni 0.01 level (2-tailed).

Z tabuľky 3 je zrejmé, že koeficient korelácie (Rho) je 0,452 a dáva nám odpoveď: „Porozumenie textu súvisí s porozumením deíx, pričom ide o strednú závislosť.“

Ďalej sme sa snažili bližšie preskúmať, či deixy majú predikčný vzťah voči schopnosti porozumieť čítanému textu. V rámci lineárnej regresnej analýzy sme skúmali, o aký vzťah presnejšie ide. Koeficient determinácie (R^2) vypovedajúci o sile regresného vzťahu nám prezrádza, že schopnosť porozumieť textu je ovplyvnená schopnosťou porozumieť deixám v 19%.

Tabuľka 4

Štatistický výstup z metódy ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	732,843	1	732,843	47,394	,000^a
	Residual	3077,077	199	15,463		
	Total	3809,920	200			
a. Predictors: (Constant), Deixy						
b. Dependent Variable: JURKO						

Vhodnosť vybraného regresného modelu sme overili prostredníctvom metódy ANOVA. Na hladine významnosti 0,001 nadobudol koeficient F ďaleko vyššiu hodnotu ako 1, čo potvrdzuje, že zvolený regresný model je vhodný.

Tabuľka 5

Štatistický výstup - koeficienty

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	17,914	,484		36,9 92	,000
	T4_Deixy_ HS	,308	,045	,439	6,88 4	,000
a. Dependent Variable: Jurko						

Beta koeficient (B) nám sprostredkúva informáciu, že ak porozumenie deíx bude u dieťaťa „nulové“, textu bude dieťa rozumieť iba na 82 %. Z daného nám teda vyplýva, že deti, ktoré ešte nemajú osvojenú schopnosť porozumenia deíx v čítanom texte, nerozumejú približne pätine čítaného súvislého textu. Z týchto zistení je zrejmé, že porozumenie deiktickým prostriedkom je významným faktorom porozumenia čítaného textu vôbec a preto si zaslúži zvýšenú pozornosť ako zo strany jazykovedcov, tak hlavne zo strany didaktikov, pedagógov a terapeutov.

Diskusia

V štúdií sme sa snažili bližšie pozrieť na schopnosť porozumieť deixám v čítanom texte u detí v mladšom školskom veku a pozrieť sa ako táto schopnosť ovplyvňuje celkovú schopnosť porozumieť čítanému textu. Zaujímavý fakt je, že napriek vysokej frekvencii výskytu deíx v bežnom hovorenom prejave a aj v najjednoduchších textoch, s ktorými sa deti bežne stretávajú, sa v kurikule slovenského jazyka deixy vôbec nespomínajú a o zámenách sa deti učia na konci 3. ročníka. Porozumenie deiktickým prostriedkom tak ostáva ponechané na implicitnom spoznávaní detí. Deixy sa v učebnicových textoch pritom vyskytujú už od počiatku čítania. Už v prvých textoch v prvej časti šlabikára používaného ako schválená učebnica spĺňajúca štandardy štátneho vzdelávacieho programu, je výskyt týchto prostriedkov 6,2%, v 2. časti šlabikára 4,85% a v čítanke pre 1. ročník v 3,99% textu. Na druhej strane ale výsledky našej štúdie naznačujú, že túto schopnosť porozumenia odkazovacím prostriedkom nemajú deti vôbec plne zvládnutú ani na konci druhého ročníka základnej školy. Rovnako výsledky ukazujú, že práve táto schopnosť výraznou mierou prispieva k porozumeniu toho, čo deti čítajú. Myslíme si, že aj naša štúdia potvrdzuje zistenia Cain (2003), že ak dieťa nie je schopné v texte nájsť plnovýznamovú referenciu k anafore alebo deixe, nedokáže si vytvoriť koherentnú a integrovanú reprezentáciu textu. V súlade s tým potom, ak dieťa nedokáže správne vyhodnotiť význam deixy v texte, môže to narušiť jeho mentálnu reprezentáciu celého textu, ktorý číta (Joseph, Bremner, Liversedge, Nation, 2015). Znamená to, že dieťa nesprávne odpovie aj na tzv. explicitné informácie, ktoré sa javia v texte veľmi jednoducho identifikovateľné. Ako podrobnejšie analýzy detských odpovedí v rámci hodnotenia porozumenia deixám ukazujú, niektoré typy deíx sa javia jednoduchšie ako iné. Predovšetkým potom osobné zámená odkazujúce na subjekt v predchádzajúcej vete. Deixy odkazujúce na miesto alebo predmet v predchádzajúcom texte deti ťažšie identifikujú.

Záver

Výsledky nášho výskumu odhalili, že schopnosť porozumieť deixám je významným faktorom pre celkové porozumenie čítaného textu. U typicky sa vyvíjajúcich detí sa táto schopnosť implicitne nadobúda so zdokonaľovaním čitateľských zručností, ale ešte ani na konci 2. ročníka veľa detí túto schopnosť nemá plne osvojenú. Z logopedickej ale aj špeciálnopedagogickej praxe sa nám ukazuje, že u detí so špecificky narušeným vývinom reči a s poruchami učenia je vývin porozumenia deixám ešte viac oneskorený a odlišný, oproti

rovesníkom v norme. Preto sa schopnosť porozumieť deiktickým prostriedkom javí byť citlivým diagnostickým ukazovateľom a skúška porozumenia deíx potencionálne vhodným diagnostickým nástrojom u detí školského veku (od 2. roč. po 9.roč. ZŠ) s podozrením na dyslexiu.

Literatúra

CAIN, K.: Text comprehension and its relation to coherence and cohesion in children's fictional narratives. In: *British Journal of Developmental Psychology*, 2003, 21, s. 335– 351.

CAIN, K.: Making sense of text: skills that support text comprehension and its development. In: *Perspectives on Language and Literacy*, 2009, 35, s. 11 – 14.

CAIN K. – OAKHILL J.: Reading Comprehension Difficulties In: Nunes, Th. – Bryant, P., *Handbook on children's literacy*, Kluwer Academic Publishers, 2004, s. 313 – 338.

IVANOVÁ – ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z. : Slovník cudzích slov. Bratislava: Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, 1979.

JOSEPH, H. S. S. L., BREMNER, G., LIVERSEDGE, S. P. & NATION, K.: Working memory, reading ability and the effects of distance and typicality on anaphor resolution in children. In: *Journal of Cognitive Psychology*, 27:5, 622-639, 2015. Dostupné z: DOI 10.1080/20445911.2015.1005095

NICOLOPOULOU, A., et. al.: Narrative play and emergent literacy: Storytelling and Story-acting meet journal writing. In: *Singer, D. – Golinkoff, R. – Hirsh-Pasek, K. (Eds.): Play = Learning*. Oxford University Press, 2006. s. 124 – 144. Dostupné nainternete: <http://psychology.cas2.lehigh.edu/content/agn3>. [cit. 2014-02-15].

PERFETTI, C. A., LANDI, N., & OAKHILL, J.: The acquisition of reading comprehension skill. In M. J. Snowling & C. Hulme (Eds.), *The science of reading* (pp. 227 – 247). Oxford: Blackwell, 2005.

VENCELOVÁ, L. – Kapalková, S.: Východiská tvorby inovatívnej metodiky výučby slovenského jazyka v 1. ročníku základnej školy. In: *Logopaedica XVII*, 2014.

Tento článok vznikol s podporou grantovej úlohy APVV 0410-11: Porozumenie čítaného textu – rozvíjanie pomocou inovatívnej metodiky – jej tvorba a overovanie randomizovanou kontrolovanou štúdiou.